

001
108

KÖNYVTÁR- ÉS INFORMÁCIÓTUDOMÁNY

Történet

01/001

GLAZKOV, M.N.: Čistki massovyh bibliotek v Sovetskoj Rossii (20-e gg.) = Bibliografiá. 2000. 4.no. 99-103.p.

Közművelődési könyvtárak tisztogatása Szovjet Oroszországban, a 20-as években

Állományapasztás; Cenzúra; Könyvtörténet -nemzeti

A szerző két állománytisztogatási akcióról számol be. Az első 1923 és 1924 folyamán zajlott le, a második 1926 és 1928 folyamán.

Az első az ellenforradalmi és „művészetellenes” irodalom kivonását célozta a falusi könyvtárak állományából, ám – mondhatni – a „fürdővízzel együtt a gyereket is kiöntötte” az akció elrendelője, a Glavpolitproszvet: az instrukció, amelyet N. K. Krupszkaja írt alá, „középkori-inkvizítori” jellegű volt. Ezért Krupszkaja magyarázkodásra kényszerült, mondván: az instrukciót úgy írta alá, hogy nem nézte át a mellékletben hozott selejtezési jegyzékeket.

A második akció többé-kevésbé jóvátételnek is nevezhető. Egy sor kül- és belföldi írónak kegyelmezett meg, s általában csak a maga-

sabb szintű használatot feltételező műveknek a járási könyvtárakba történő koncentrációját írta elő.

Gyakorlatilag azonban a két szóban forgó akció sok helyütt egybecsúszott, s ilyenkor mindig a korábbi akció túlzásai szűkítették a jóvátétel körét. Számos érdemi dokumentum esett áldozatul a „jóvátételi akció”-ban (nyilván más célból) engedélyezhető bezúratásnak.

1926 őszén N.K.Krupszkaja arra utasította helyettesét, hogy készüljenek főhatósági ajánló katalógusok a közművelődési és iskolai könyvtárak állománygyarapításának „mederben tartására”, minőségi emelésére. A cikkíró megjegyzi: a szovjet elit igen hamar eljutott oda, amit korábban – élén Leninnel – olyannyira bírált: a „nemzeti elsötétülés” jegyében fejlesztette a könyvtárakat.

Ezt a fejleményt szerzőnk azzal magyarázza, mondhatni mentegeti, hogy a korabeli szovjet rezsim egyfelől szerette volna kiegyenlíteni a művelődési esélyeket, másfelől azonban – s ez a polgárháború lelki hagyatéka volt – mindent gyanúsnak vélt, ami a múltat jelentette, s a legszívesebben el is pusztította volna. A „másfelől” azonban folyamatosan enyhíteni kellett, hisz az ország értelmiségére egészen beszűkült kultúrpolitikát nem lehetett a végtelenségig ráerőltetni, ilyen kultúrpolitikával nem lehetett ezt a réteget megnyerni a gazdaságépítő nagy feladatok számára. A két állománytisztogatási akció közötti különbség ezt az ellentmondásos folyamatot dokumentálja.

(Futala Tibor)

01/002

NOURGALIEV, Viatcheslav: Der Kalte Krieg im Buch- und Bibliothekswesen der Sowjetunion = Bibliothek. 24. Jg. 2000. 2.no. 182-188.p.

Res. angol és francia nyelven

A hidegháború a Szovjetunió könyv- és könyvtárügyében

Könyvkiadás története; Könyvtárügy története

A cikk a szovjet könyvkiadás és könyvtárügy jellegzetességeit ismerteti az ún. hidegháborús években,

amikor a politikai rendszer eltérő érdekei szabályozták az összes ágazat tevékenységét, különösen a humán területeken. A szerző azóta már hozzáférhető dokumentumok és személyes tapasztalatai alapján mutatja be a könyv és a könyvtárak pártirányítású rendszerét. Az ideológiai felügyelet megszervezésére és szervezetére vonatkozó kérdések sorát vizsgálja, a negyvenes évektől kezdve egészen a nyolcvanas évekig. A jelen tényfeltáró tanulmány célja nemcsak az, hogy felvázolja a hidegháború hatását a szovjet könyvpiar és könyvtárügy fejlődésére, hanem megpróbál hozzájárulni ahhoz is, hogy megérthessük ennek a rendszernek a súlyos következményeit. Csak ily módon lehetséges megbirkózni a problémákkal.

(Autoref.)

01/003

GABEL, Gernot: Von der Aufwärmhalle zur "Universität an der Stassenecke". 150 Jahre Public Libraries in Grossbritannien = Buch Bibl. 52.Jg. 2000. 8.no. 526-529.p.

Res. angol nyelven

150 éve léteznek közkönyvtárak Nagy-Britanniában

Jogszabály -könyvtárügyi; Könyvtárügy története; Közművelődési könyvtár; Támogatás -pénzügyi -társadalmi

1850-ben hagyta jóvá a londoni parlament a William Ewart által előterjesztett *Public Library Act*-et. Ewart mint egy skót választókerület liberális képviselője már korábban is foglalkozott állami finanszírozású kulturális programok elfogadtatásával, nevéhez fűződik az 1845-ös *Museum Act*. A könyvtárügy kérdéseire Edward Edwards hívta fel figyelmét írásaiival, melyekben kimutatta, hogy Anglia könyvtári helyzete kedvezőtlenebb más európai országoknál és Észak-Amerikánál.

Ewart tervei érdekében képviselőtársaiból 14 tagú grémiumot szervezett, köztük volt Joseph Brother-

ton, ismert textilgyáros és Benjamin Disraeli, a későbbi miniszterelnök. Több szakértőt is foglalkoztatott, köztük elsőként Edwards-ot, ő hívta fel figyelmét arra, hogy az állami finanszírozás terve kérésztülvihetetlen, ezért a településekre kell hárítani a nyilvános könyvtárak helyiségének és fenntartásának feladatát. Ezt a javaslatot erősítette meg az ugyancsak tanácsadóként megkérdezett Guizot, egykori francia miniszterelnök, tájékoztatást nyújtva a francia települések által fenntartott könyvtárak helyzetéről. Egyházi és egyetemi könyvtárak vezetői is hozzájárultak a tervezet szakmai szempontból történő megvitatásához.

1850. február 14-én adta be Ewart törvényjavaslatát a Parlamentbe, első olvasatban azonban nem fogadták el. A visszautasításban döntő szerepet játszott Antonio Panizzi-nek, a British Museum könyvtárigazgatójának előzetesen az Athenaeum folyóiratban megjelent kritikája. Végül harmadik olvasatban fogadta el az Alsóház július 30-án, 118 szavazattal 101 ellenszavazattal szemben. Viktória királynő aláírásával 1850 augusztus 14-én lépett a törvény életbe.

A Viktória-kor más szociális törvényeihez mérten a Public Library Act egyáltalán nem tekinthető nagyvonalúnak. A törvény lehetőséget ad a 10 ezernél nagyobb lélekszámú városok polgármestereinek, hogy (a városi tanáccsal egyetértésben) a lakóknak városi nyilvános könyvtár felállítását javasolják. A választópolgárok kétharmadának egyetértése esetén indulhat meg a könyvtár megszervezése, ehhez a telket vagy az épületet a város adja, a fenntartási költségeket a könyvtári adóból fedezik, a könyvek – az eredeti elképzelések szerint – az adományozóktól gyűlnek össze. A könyvtári adó az egyéb adók minden fontja után egy fél penny. Ennek fejében a könyvtár használata ingyenes.

Rövidesen nyilvánvalóvá vált, hogy az adományokból összegyűlt könyvek nem kínálnak az olvasók igényeinek megfelelő választékot, ezért 1855-ben a könyvtári adó összegét egy pennyre emelték, ebből már könyveket is be lehetett szerezni. A könyvtárat létesítő városok száma azonban így is csak lassan

növekedett. Az első kezdeményező város Norwich volt, az első könyvtárnyitás 1851-ben Winchesterben történt. 1859-ben még csak 21 településen nyílt meg a nyilvános könyvtár, tíz évvel később újabb 35-ben, s ez a szám tíz évenként 48-cal, 70-nel, 161-el növekedett, 1900-1909 között pedig már 208 új nyilvános könyvtárat alapítottak.

Kezdetben számos nehézség is jelentkezett. A kapott telkek gyakran távol estek a város központjától, az épületek nem voltak mindig megfelelők, s hiába volt az előírt gázvilágítás, mellette „csak egy bagoly tudta volna kibetűzni a szöveget”. Az első időszakban téka-könyvtárakat terveztek magas polcokkal, a kívánt könyvet a könyvtárosok csak hosszú létrákkal tudták elérni. 1894-től bevezették a szabadpolcos rendszert. Különös gondot fordítottak az olvasótermek felszereltségére, a gazdag újság- és folyóirat választékra.

A *public library* társadalmi elfogadottságával együtt nőtt a társadalom adakozó kedve, az alapítást vagy a fenntartást támogatók száma. A legnagyobb adományozó Andrew Carnegie, a skót származású amerikai „acélbáró” volt, aki 1879 és 1918 között 310 településen támogatta a könyvtárat, és 380 könyvtár megépítését tette lehetővé. Adományait azonban csak építésre és berendezésre lehetett fordítani, fenntartásra nem, ezért sok kisebb településnek okozott megoldhatatlan gondot a túl nagyra méretezett könyvtár működtetése.

1919-ben a törvény módosításával megszüntették a könyvtári adó korlátozását, a kisebb települések ellátására pedig 1920-tól bibliobuszokat állítottak üzembe. A 30 ezer lakosnál nagyobb települések 90%-ában ekkor már működött nyilvános könyvtár.

A Public Library Act kihirdetésének 150-ik évfordulóján Nagy-Britanniában 4160 központi- és fiókkönyvtár működik több mint 26 ezer alkalmazottal, 663 bibliobusszal. Állományuk 127 millió kötet, a lakosság 58%-a használójuk, évente 480 millió kötetet és 38 millió AV-eszközt kölcsönöznek.

(Katsányi Sándor)

01/004

ROTHBART, Otto-Rudolf: Die Leipziger Büchereifeier. Ein Jubiläum als Denkmal(nach)-Datum = Buch Bibl. 52.Jg. 2000. 9.no. 588-593.p.

Res. angol nyelven

Könyvtári jubileum Lipcsében

Könyvtárügy története; Közművelődési könyvtár; Módszertani központ

75 évvel ezelőtt, 1925 szeptember 17-én nyitották meg Lipcse városának központi közkönyvtárát. A könyvtár egy dekoratív épületben kapott helyet, és a megnyitó ünnepségen a könyvtárosokon kívül magas rangú politikusok is jelen voltak. A könyvtár fontosabb funkciói kezdetben a következők voltak: tanulási központ, tájékoztatási és tanácsadó szolgálat más könyvtáraknak, szakmai folyóirat kiadása, személyzet képzése, recenziók kiadása az új szerzeményekről, könyvek és más dokumentumok eladása könyvtáraknak. Néhány év elteltével a központi könyvtárnak már több mint 500 ügyfele volt, 250 városban. Ma sincs hozzá hasonló intézmény egész Németországban. Ezért a szerző a könyvtár eredményeit nem pusztán történelmi szempontból tárgyalja, hanem a jelenben is követendő példának tekinti őket.

(Autoref. alapján)

Kutatás és fejlesztés

01/005

LICEA DE ARENAS, J. – VALLES, J. [et.al.]: Una visión bibliométrica de la investigación en bibliotecología y el Caribe = Rev.Esp.Doc.Cient. 23.vol. 2000. 1.no. 45-53.p. Bibliogr. 14 tétel.

Res. angol nyelven

Egy bibliometriai pillantás Latin-Amerika és a karibi térség könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatásaira

Bibliometria; Könyvtárudományi kutatás

A könyvtári-informatikai szakma három nagy nemzetközi adatbázisa (*Library and Information Science Abstracts, Library Literature, Information Science Abstracts*) a latin-amerikai és karibi térség 31 országából összesen 1911 szakirodalmi tételt regisztrált. Ezeknek több, mint fele (53,6%) Brazíliából származik, amit Mexikó (9,63%), Kuba (6,64%), Kolumbia (5,19%) követ. A legtöbb (19-19) cikket egy mexikói (jelen cikk vezető szerzője) és egy brazil szerző publikálta, ám a legtermékenyebbek sorában a 13. helyig csak brazilok szerepelnek, kivéve a 7. és 9. helyet, ahol ismét mexikóikkal találkozunk.

Ez a brazil túlsúly magyarázhatja, hogy a cikkek 42%-a portugál nyelvű, de meglepő lehet, hogy közel ennyi (40%) az angol, és csak 14% a spanyol nyelvű publikáció. A térség szerzőinek legtöbb cikkét megjelentető tizenhárom folyóirat közül az első három brazil, és kétszer annyi cikket jelentetett meg, mint a további tíz összesen. Érdekeség, hogy a negyedik helyen (81 cikkel) a kolumbiai megjelenésű *Rev. Interamericana Bibliotecol.* (tehát egy regionális nemzetközi folyóirat) áll, majd a 10. és a 11. helyen szerepel ismét nemzetközi lap: a magyarországi *Scientometrics* (34 cikk) és az angol *Int. Library Review* (32 cikk).

(Mohor Jenő)

Tudománymetria, bibliometria

Lásd 5